

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ВИЩИХ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

У статті проаналізовано значущість формування культури спілкування майбутніх медичних працівників у вищих медичних закладах освіти та культури професійного мовлення майбутніх медичних працівників як соціально-педагогічної проблеми; виокремлено професійне мовлення як обов'язкову складову фахової готовності студентів-медиків.

Ключові слова: мовлення, культура спілкування, мовна компетенція, мовленнєві вміння й навички.

За останні роки під впливом глобалізаційних процесів змінилося ставлення до системи вищої освіти. Процес очевидних змін, які відбуваються, спрямований не тільки на здійснення професійного навчання, а й на виховання грамотних, духовно збагачених, національно свідомих фахівців, рівень знань яких відповідав би вимогам суспільства до них, що зростають.

Уміння спілкуватися в різних ситуаціях із дотриманням установлених норм є однією з найголовніших соціальних вимог до майбутніх фахівців. Звичайно, ефективність мовленнєвого спілкування багато в чому залежить від вікових, індивідуальних особливостей людини, яка вступає в контакт з іншими, особистості, яка володіє комунікативною компетенцією.

Одне із важливих завдань вищої школи на сучасному етапі полягає в підготовці випускників до ефективного спілкування, формування в них готовності до розуміння інших, здатності до власної мовленнєвої творчості, що відповідає компетенції мовної особистості. Проте повсякденність переконує, що студенти-медики мають низький рівень мовної компетенції.

Про визнання важливої ролі культури спілкування, ділового мовлення у формуванні особистості свідчить постійне висвітлення цих питань науковцями, методистами, письменниками, громадськими діячами (Б. Антоненко-Давидович, Н. Бабич, І. Білодід, Л. Власов, І. Вихованець, М. Дороніна, М. Зубков, М. Каган, Г. Кацавець, Г. Кисіль, А. Коваль, І. Кочан, П. Мовчан, Н. Обозов, О. Пазяк, Л. Паламар, О. Пономарів, О. Сербенська, Л. Струганець, Є. Чак, С. Шевчук та ін.). У їхніх працях приділено увагу мовній поведінці особистості; подано рекомендації щодо правильного слововживання, використання мовних засобів відповідно до умов спілкування. Підтримуючи думку науковців, вважаємо, що проблема мовленнєвої підготовки майбутніх фахівців різних галузей народного господарства, охорони здоров'я, освіти, культури є досить актуальною. Саме тому необхідно розробити найбільш оптимальні методи та прийоми навчання, впровадити систему вправ і завдань, які б підвищували мовну компетентність студентів, зокрема медиків.

Мета статті – науково обґрунтувати необхідність і засоби формування культури спілкування майбутніх медичних працівників у вищих медичних закладах освіти.

Мовна компетенція – це потенціал лінгвістичних знань людини, сукупність правил аналізу й синтезу одиниць мови, які дають можливість будувати й аналізувати речення, користуватися системою мови з метою спілкування.

У дослідженнях сучасних учених висвітлено складові мовної особистості: мовна, мовленнєва, предметна, прагматична, комунікативна компетенції, постійний інтелектуальний розвиток, духовне багатство особистості, акумулювання мовних традицій, розвиток психічних процесів: пам'яті зорової та слухової, мислення абстрактного (понятійного) й образного (художнього), спостереження, уяви репродуктивної (відтворювальної) і творчої. Зміст мовної компетенції можна розкрити через її складові знання, вміння й навички, які є складовими будь-якого виду компетенції. Між мовними знаннями, з одного боку, і вміннями й навичками – з іншого, існує взаємоспрямований зв'язок. Мовні знання зумовлюють виникнення мовленнєвої реакції або реалізації цих знань у вміннях і навичках, а певний мовленнєвий досвід – підсвідомі чи свідомі узагальнення.

Формування мовної компетенції особистості означає не тільки набуття людиною певних знань, умінь і навичок, а й самовиховання свідомого ставлення до мови, що виражається в прагненні та вмінні мовців спілкуватися рідною й іншими мовами, відповідальному ставленні до власного мовлення, постійній, наполегливій роботі над його вдосконаленням.

Мовну компетенцію тлумачать як опанування коду мови на певному етапі навчання, її кваліфікують як “знання граматики... мови в найширшому значенні і достатнього запасу лексики. Мовна компетенція необхідна для структурування і погодження граматично коректних висловлювань мовою, що вивчається, відповідно до комунікативно-прагматичних цілей спілкування” [2, с. 3]. Залежно від міри оволодіння мовою говорять про: а) граматичну компетенцію, яка належить до формального боку мови (морфологічна, синтаксична, словотвірна); б) лексичну компетенцію, яка об'єднує в певній мовній системі лексичні структури. Мовна компетенція є своєрідною преамбулою до породження висловлювань чужою мовою, реалізується через мовлення. Без такого взаємозв'язку вона залишається тільки потенційною можливістю.

Зміст мовної компетенції – це засвоєння категорій і одиниць мови та їх функцій, вивчення закономірностей і правил оволодіння системно-структурними утвореннями семантичного, синтаксичного, морфологічного, фонологічного характеру, які необхідні для розуміння й побудови мовлення, це здатність розуміти й реалізувати граматичну природу висловлювання.

Згідно з чинною програмою, 36 год винесено на практичні заняття, 54 – на самостійне опрацювання. Значну увагу в курсі “Іноземна мова за професійним спрямуванням” в Запорізькому державному медичному університеті приділено засвоєнню мовних стереотипів комунікації медика (етикетні ви-

слова, мовні кліше, терміни, професійні жаргонізми), виправленню типових помилок у застосуванні цих стереотипів.

Фахова мова медика – це діалоги фармацевта з покупцем в аптеці або лікаря з хворим у поліклініці чи лікарні, написання різних довідок, протоколу операції, історії хвороби чи реферату. Обов'язковим для будь-якої фахової мови є вживання специфічних термінів високого рівня стандартизації, зваженість і точність формулювань. І цілком природно, що саме терміни перебувають у центрі уваги, коли йдеться про опанування фахової мови.

Однак і загальноживана лексика у фаховій мові зазнає певних змін, окремі слова набувають нових значень або нових відтінків.

Для повноцінного спілкування треба мати необхідний словниковий запас і вміти правильно будувати речення.

Формування мовної компетенції студентів-медиків залежить великою мірою від роботи викладачів мовних кафедр на практичних заняттях. Пропонуємо використання методу тестового контролю за мовною компетенцією, вивчення найпоширеніших мовних конструкцій фахової мови медика під час виконання різнопланових завдань і вправ.

До важливих засобів формування свідомості студентів дослідники зараховують народну творчість, мистецтво, безеквівалентну лексику тощо. Це зумовлює введення в навчально-виховний процес відповідного дидактичного матеріалу.

Питання контролю за мовною компетенцією неодмінно пов'язане з тестуванням знань, умінь і навичок з фонетики, лексики та граматики. Тестовий контроль мовної компетенції студента неодмінно наштовхується на індивідуальні чинники, що можуть значно вплинути на об'єктивність оцінювання. У такому разі найдоцільнішим є зіставлення індивідуальних особливостей тестованого (темп мовлення, паузи нерішучості) з відповідними чинниками при спілкуванні.

Тест безпосередньо вимірює рівень володіння конкретними вміннями та опосередковано рівень володіння відповідними мовними знаннями.

Продуктивність засвоєння термінів та їх активне використання в усному та писемному фаховому мовленні багато в чому залежить від відповідної системи підготовчих вправ, послідовно спрямованих як на переклад і вдумливе засвоєння термінології, так і на активізацію вмінь говоріння та слухання, необхідних для застосування цієї термінології в конкретних робочих ситуаціях.

Ефективним є поєднання вправ як репродуктивного характеру, що виконують ознайомлювальну функцію, так і творчих, що сприяють активному самостійному використанню термінологічної лексики відповідно до виробничої ситуації.

Серед великої кількості репродуктивних вправ ефективним є використання таких:

- дати усно тлумачення фаховим термінам;
- дібрати терміни до запропонованих визначень;

- скласти термінологічний словник до тексту з фахового підручника, давши пояснення термінам;
- переказати матеріал попереднього заняття, звертаючи увагу на вимову та вживання фахової термінології.

Вправи творчого спрямування повинні бути складнішими й передбачати більшу самостійність студента при їх виконанні, наприклад:

- за допомогою словника доберіть до термінів синоніми, складіть з них пари, введіть терміни-синоніми в речення, враховуючи відтінки їх значень;
- за допомогою словника доберіть до термінів антоніми, складіть з ними речення;
- складіть усне висловлювання фахового спрямування, використовуючи професійну термінологію;
- складіть діалог виробничої тематики, насичений вашою фаховою термінологією;
- прочитайте текст, виправте терміни, вжиті з невласливим для них значенням [1, с. 57].

Доцільним є також застосування вправ порівняльно-зіставного типу, що допомагають студентам відчутти специфіку виучуваних понять, ілюструють особливості нормативного фахового мовлення порівняно з розмовно-побутовим; і вправ на переклад, що виявляють поряд зі спільними ознаками, котрі є характерними для близькоспоріднених мов, також риси своєрідні, національно специфічні. Вправи цих типів дають змогу проаналізувати особливості виучуваних понять на фонетико-орфоепічному, лексико-граматичному та стилістичному рівнях. Крім того, збагачуючи лексичний запас студентів-нефілологів професійно-науковою термінологією, ми одночасно маємо змогу підвищувати культуру мовлення майбутніх фахівців.

На сьогодні актуальним є питання про форми, методи й засоби організації навчальної діяльності студентів, які сприятимуть удосконаленню мовленнєвих умінь і навичок, необхідних для фахівців галузі охорони здоров'я. Сформованість професійного мовлення та культури спілкування майбутніх медичних працівників має бути результатом усебічної підготовки, орієнтованої на фахову майстерність спеціаліста – випускника вищих медичних закладів освіти МОЗ України.

Список використаної літератури

1. Вятютнев М.Н. Понятие о языковой компетенции в лингвистике и методике преподавания иностранных языков. Иностранные языки в школе / М.Н. Вятютнев. – 1975. – № 6. – С. 55–64.
2. Мацько Л. Матимемо те, що зробимо. До питання формування мовної культури / Л. Мацько // Дивослово. – № 9. – 2001. – С. 2–3.

Стаття надійшла до редакції 20.02.2014.

Орел-Халик Ю.В. Формирование культуры общения будущих медицинских работников при обучении в высших учебных заведениях медицинского профиля

В статье проанализирована значимость формирования культуры общения будущих медицинских работников при подготовке в высших учебных заведениях медицинского профиля и культуры профессиональной речи будущих медицинских работников как социа-

льно-педагогической проблемы; выделена профессиональная речь как обязательная составляющая профессиональной готовности студентов-медиков.

Ключевые слова: речь, культура общения, языковая компетенция, речевые умения и навыки.

Orel-Khaliq Y. Creating of culture of communication in future doctors at medical universities

The article analyses the significance of creation of culture of communication in future doctors at medical Universities. We perceive the creation of the professional language as a social pedagogical problem. In the article the professional language as an obligatory part of medical student's training has been distinguished.

One of the major tasks of higher schools at the present is to prepare graduates for effective communication, willingness to understand others, the ability to own verbal creativity, which corresponds to the linguistic competence of the individual. However, routine shows that medical students have low level of language competence.

It has been substantiated that formation of linguistic competence of medical students depends largely on the competence of teachers' of language departments of the University. It has been offered to provide special tests to control speech competence of students in using professional medical language while performing various tasks and exercises.

To the important means of formation of consciousness of students we attribute personal creativity, art of using special professional vocabulary, etc. It predetermines the introduction into the educational process of corresponding teaching materials.

Today there still remains the question about the forms, methods and means of organization of educational activity of students that will contribute to improvement of language skills, necessary for specialists in the healthcare industry. Readiness of future medical workers for professional communication and culture should be the result of a comprehensive training oriented on professional skills of the graduates of the higher medical educational institutions of the Ministry of Public Health Service of Ukraine.

Key words: language, culture of communication, language competence, language skills.